

Merima Čamo¹

Antropologija porodice i porodičnog života²

Kada o porodici promišljamo na kolokvijalnoj razini, nerijetko ovaj primarni model naše svakodnevnice koji živimo, u kojem saučestvujemo, koji stvaramo i čiji smo ravnopravni članovi svodimo na opšteprihvaćenu neophodnost, bezupitnost, samorazumljivost i sveprisutnost. Porodica kao socio-biološki okvir je u individualnoj percepciji jednostavno podrazumijevajuća grupa u čijim okvirima stječemo iskustvo bivanja čovjekom i osvježujemo našu egzistenciju kao društvenog bića.

U znanstvenoj dijalektici porodica se tretira kao fenomen čije proučavanje podstiču upravo te spoznajne kategorije – samorazumljivost i sveprisutnost. Prevladavanje simplifikiranog pristupa u tumačenju porodice postiže se utvrđenim sistemskim i argumentiranim objašnjenjima ove složene pojave. Od spekulacije („porodica kao apsolutni identitet“) do zrenja relevantnih činjenica u različitim znanstvenim poljima: antropologiji, historiji, sociologiji, pedagogiji, etnologiji itd. Dakle, ovisno o polazištu, porodica jeste i nije invarijantna pojava; ona je senzibilizirana do te mjere da se od svog postanka poima kao prirodna datost – čudoredni praprostor, odgojna prasuacija i višegeneracijski milje vrijednosti, normi i propisanog ponašanja. Međutim, njeni temporalni preobražaji, kao što je prelaz iz monogamne višegeneracijske patrijarhalne porodice u egalitarnu industrijsku nuklearnu porodicu, ukazuju na to da je porodica aktivni recipijent promjena koje diktira društvena progresija. Činjenica da je njena struktura prijemčiva za nove biološke, socijalne, ekonomske i kulturološke recepture koje propisuju različite društvene epohe istodobno govori o njenoj istrajnosti i dobro podešenom mehanizmu samosvojnosti porodice kao najstarijeg i najzastupljenijeg oblika udruživanja. Upravo u tom procesu udruživanja iskri njena primordijalnost

¹ Prof. dr. Merima Čamo, vanredna profesorica, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu; e-mail: merima.camo@fpn.unsa.ba

² Prikaz knjige Amela Alića, *Kulturni modeli odgajanja: wod u antropologiju porodice, Perfecta*, Sarajevo, 2018, 438 str.

i osnova funkcija na koju ne utječu protok vremena i vještačke mijene. Porodica ne podliježe supstituciji jer čovjek ne želi „zamjenski model“ za svoj mikrosvijet, voljno-djelatno područje, odgojno stimulativnu sredinu, izvorište intrapersonalne i svake druge komunikacije, grupu kojoj pripada i s kojom se identificira; ne želi zamjenu za najbližaviji realno-humani nivo njegove egzistencije.

Ova metateorijska naracija predstavlja idejnu vodilju knjige pod naslovom *Kulturni modeli odgajanja: uvod u antropologiju porodice*, koju je autor Amel Alić razvio pojmovnom granulacijom koja ne dopušta vrijednosnu neutralnost. Naime, interpretator teksta portretira porodicu u širokom kulturološkom spektru, propitivanjem njenih dinamičnih sadržaja kao što su porodična forma, način organiziranja, unutarnje funkcije, okrenutost prema svijetu, način izbora supružnika, srodstvo, roditeljstvo, odgoj, eksterni utjecaji promjena u porodici itd., uvodeći nas u nove misaone koncepte „prećutnog znanja“ odnosno svojevrsnu bravuru samostalnih spoznaja, tumačenja, procjena i zaključaka. Svaka od navedenih strukturnih i sadržinskih komponenti porodice razmatrana je u svjetlu brojnih manifestacija kulture kojoj ljudi pripadaju odnosno u okvirima kulturnih specifičnosti koje su vrlo varijabilne s obzirom na kulturu u kojoj se ostvaruju. Kontemplacija o porodici i porodičnom životu prelama se preko samoidentifikacijskog koda – pripadnosti određenoj društvenoj grupi i kulturnom modelu. Sam pojam pripadnosti podrazumijeva čovjeka koji se rađa, živi i umire u užem biotopu, dakle već utvrđenom i lociranom mjestu življenja, u kojem centralno mjesto zauzima fizički prostor zajedništva. Prostor zajedništva je uzvišena ljudska misija traženja utočišta, bazično čovjekovo iskustvo utjelotvoreno u *čudorednom praprosturu - porodici* koja bivstvuje u sjeni tradicije i specifičnom kulturnom ozračju koje autor naziva „antropologijom ljubavi“. Tradicija je historija kulture, akumulirano (sa)znanje i praksa stečeno izloženošću čovjeka prirodi, društvu i mišljenju s primjetnim dominantnim etičkim i estetičkim prezencijem, te folklornim etosom. „Naša“ kultura je intervenirajuća determinanta koja je uspostavljenim socijalnim mehanizmima već izvršila suptilnu selekciju i, na koncu, apsorpciju ranije tradiranih kulturnih elemenata integrirajući ih u društvenu stvarnost. Kulturna transmisija je usmjerena na sve vitalne dijelove antroposocijalne sredine, ali u svakoj od njih podložna je predruogojačenju shodno prirodi pojave koja je prihvatila tu „antropologiju ljubavi“, to iskustvo bivanja čovjekom. U tom smislu možemo govoriti o porodičnoj kulturi kao

jednom od najvažnijih faktora porodičnog života na osnovu koje se svaka porodica može atribuirati kao jedinstvena institucionalizirana društvena grupa pod čijim okriljem (na)učimo kako *živjeti smisao*. Posredstvom jezika (znakovi, simboli, zvukovi, značenja, i pravila - komunikacija između ljudi) i odgoja (odgojnih ideala: vrijednosti, norme, simbolične akcije itd.) porodična kultura se opredjeljuje za istinske vrijednosti opstojnošću na vremenskoj skali (prošlost, sadašnjost i budućnost). Dakle, kultura ima nasljedni karakter, ali je podložna diktatu vremena koji je modificira i inovira, te zahtijeva socijalnu fleksibinost omogućavajući tako kulturnim akterima da zaštite i istodobno obogate njeno jezgro kao preduslov buduće transmisije. Na mikrorazini, porodica ima presudnu ulogu u selekciji, prihvatanju i inkorporiranju novih kulturnih elemenata u čovjekov život. Izbalansiranim kulturnim opcijama, ona podstiče njegovu samoinicijativu u traženju smisla nudeći orijentir i put bez zabune i dvojbe. U tom kontekstu, autor naglašava: "Ne postoji ili bar ne bi trebalo postojati, niti jedan trenutak čovjekovog života a da nije ispunjen potragom za smislom. Brojni su ciljevi koji su sadržani u potrazi za smislom, a do tih ciljeva se dolazi sljedeći vlastite spoznaje o svijetu i životu, uvažavajući prepoznate vlastite sposobnosti i ponašajući se u skladu s propisanim normama socijalnog okruženja iza kojih počivaju čitavi sistemi vrijednosti" (str. 11). Društvo, zajednica i/ili grupa u kojoj fundiraju norme, vrijednosti i propisana ponašanja su odraz dominantnog kulturnog modela i predstavljaju ključni preduvjet uspješnosti traganja za smislom (i srećom) u životu. Ono počinje ostvarivanjem odgojnih ideala koji proističu iz aksiološkog sistema jedne kulture, zaštićenog posebnim uputama djelovanja ("da" ili "ne"), putem kojih generacija odraslih (kroz svakodnevnu praksu) priprema mlađe za doba zrelosti i preuzimanje uloga odraslih.

Očigledno da karakterologija porodice predstavlja stalni znanstveni izazov i svrstava ovu pojavu u red uvijek aktualne problematike. To potvrđuje i Alićeva „enciklopedija s dušom“ u kojoj će svaki zainteresirani čitalac pronaći nesto za sebe. Krajnje ozbiljna ali i senzibilizirana eksplikacija društva, kulture, porodice i odgoja, te njihovog poslanstva u usavršavanju anthroposa i humanitusa, otkriva aperceptivnu masu koja se našla pod lupom znatiželjnog, zainteresiranog i nadasve istrajnog pedagoga. *Kulturalni modeli odgajanja: uvod u antropologiju porodice* su, prije svega, svojevrsan uvod u pravu raskoš znanstvenog teksta, u kojem se spaja znanje i kompetencija, dosegnuće i afirmacija. Intenciju da se

istraži i pronikne u socijalnu predisponiranost ljudskog bića odgoju i kultur(i) abilnosti u „čudorednom praprostoru“ - porodici, nadišao je multidiskurzivni teorijski vez, raznoboj epistema i osmišljenost vlastitog, znanstvenog razmišljanja. Detektujući istosti, razlike i nadopunjujuće sadržaje „fenomena u fenomenu“ (kultura/podroica) autor je produktivnom sintezom teorije i iskustava ponudio osnove za rekonceptualiziranje teorijskih nasada autonomno-antropoloških disciplina iluminirajući recentnost u znanstvenu oblast koja je predmet njegovog istraživanja. Slijedom rečenog, preporučujem ovu knjigu u nadi da će njena kvaliteta biti prepoznata na način koji dolikuje bosanskohercegovačkoj akademskoj zajednici kao i svim ljudima koji još uvijek *tragaju za smislom i srećom*.